

אקספרסיוניזם גרמני

1919-1933

ליבנת אור-זך

”אקספרסיוניזם” – מה זה אומר?

- פירוש המילה אקספרסיוניזם הינו ”הבעה”.
- האקספרסיוניזם מבליט את המציאות הסובייקטיבית של נפש האמן, ומשליך אותה על האובייקט בו הוא עוסק, תוך שהוא נותן ביטוי לתחושות עזות, לרוב שליליות, כגון מועקה, חרדה וחששות פנימיים. המציאות המוצגת ביצירה אקספרסיוניסטית היא לרוב מעוותת, על מנת לשקף את נפשו של האמן.

רקע היסטורי

- בין שתי מלחמות העולם התגבש בגרמניה זרם קולנועי שהיה חלק מזרם אומנותי רחב ביותר בתקופתו - האקספרסיוניזם. האקספרסיוניזם בא לידי ביטוי במגוון סוגי אומנויות כגון: ציור, פיסול, צילום, שירה, ספרות ומוזיקה.
- עיקרה של האומנות הכילה בתוכה עולם רדוף שדים וצללים, תמונות עם קומפוזיציות מעוותות, גיבורים שהם רוצחים פסיכופטים או דמויות מעולם הרוחות.
- התקופה הזו, באופן כללי, הייתה תקופה קשה לעם הגרמני. הם הפסידו במלחמת העולם הראשונה וחלו עליהם הגבלות מדיניות כגון איסור החזקת נשק, חובות גדולים למדינות שנפגעו על ידם במהלך המלחמה ועוד. אך מבחינת הקולנוע בגרמניה, התקופה הזו נחשבת ל"תור הזהב" של הקולנוע הגרמני.
- **מטלה:**
- התקופה הזו הסתיימה בזמן עליית היטלר לשלטון בשנת 1933. מדוע לדעתכם? יכולים להיעזר בחיפוש באינטרנט. כתבו את התשובה שלכם בקבוצת הוואטסאפ של המגמה.

ומה הם הוסיפו וחידשו בעולם הקולנוע?

- האקספרסיוניזם נתן לקולנוע את ז'אנר סרטי האימה. אמנם הם עברו שכלולים רבים מאז אבל המהות הבסיסית של סרט אימה, המעביר את קהלו צמרמורת והפחדה, שייך לאקספרסיוניזם. בניית דמויות מפחידות ועולם אפלולי לא נראו בבוטות כזו לפני האקספרסיוניזם. אמנם היו קיימים סרטי פנטזיה, אבל העיוות האקספרסיוניסטי היה השינוי שנתנו הגרמנים לסרטי המדע הבדיוני והפנטזיה.

סרטים –

למורה: חלוקת הכיתה ל3, כל קבוצה תמלא משוב על סרט אחד. אורך המטלה 45 דק. לאחר מכן יתקיים דיון ושיתוף בפורום כיתתי. כל קבוצה תצטרך להציג את הממצאים מול הכיתה כולה בעזרת מצגת הכוללת את הנתונים שהתבקשו לכתוב.

- קראו בויקיפדיה על הסרטים, צפו ברפרוף בקטעים מהסרטים על מנת להבין את החידוש והעוצמה של האקספרסיוניזם וענו על המשוב. עליכם להקליד את התשובות במצגת אותה תצטרכו להציג לכיתה כולה בעת ההתכנסות הכיתתית.

- משוב:

- שם הסרט, במאי, שנת הוצאת הסרט לקרניים.

- מהי עלילת הסרט בקצרה.

- מהם המאפיינים הצורניים של הסרט? מאפיינים צורניים אלו מאפיינים שקשורים לעולם הצורה (בניגוד לתוכן הסיפור) כגון תפאורה, שחקנים, איפור, לוקיישנים, תאורה, קומפוזיציה, צילום (סגנון צילום, עדשות), סגנון המשחק ועוד. פרטו והסבירו.

- מהם המאפיינים התוכניים של הסרט? מאפיינים תוכניים אלו מאפיינים שקשורים לסיפור והתסריט. מה מיוחד בסיפור ואיך היוצר התייחס והציג את מגוון הדמויות בסרט.

קבוצה 1 – הקבינט של ד"ר קליגרי

• הקבינט של ד"ר קליגרי:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%A7%D7%91%D7%99%D7%A0%D7%98_%D7%A9%D7%9C_%D7%93%22%D7%A8_%D7%A7%D7%9C%D7%99%D7%92%D7%A8%D7%99 (ויקיפדיה)

(הסרט מיוטיוב) <https://www.youtube.com/watch?v=IPoKB2XC2go>

קבוצה 2 - נוספרטו

<https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%95%D7%A1%D7%A4%D7%A8> •
(ויקיפדיה) [%D7%98%D7%95](https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%98%D7%95)

(הסרט ביוטיוב) <https://www.youtube.com/watch?v=FC6jFoYm3xs> •

קבוצה 3 - מטרופוליס

[https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%98%D7%A8%D7%95%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%A1_\(%D7%A1%D7%A8%D7%98\)](https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%98%D7%A8%D7%95%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%A1_(%D7%A1%D7%A8%D7%98)) •
(ויקיפדיה)

(הסרט ביוטיוב) <https://www.youtube.com/watch?v=AvtWDIZtrAE> •

סיכום

מאפייני תוכן בולטים

1. קיים פיצול חד וברור בין טוב לרע, מלחמת "בני האור" "בבני החושך" - לעיתים הפיצול קיים בין שתי דמויות, ולעיתים בדמות אחת, עד כדי מחלת נפש. המלחמה היא בין מוסרי למושחת, בין גבר לאישה, בין אלוהים לשטן. כמו כן היו סרטי מיתוס על ערפדים, דבר שמאוחר יותר פיתח תיאוריות רבות על עלית הנאציזם לשלטון.
2. הצגת הדמות הנשית בתפקיד השטן - המפלצת בתנועה זו היתה מגולמת בדמות האישה, שמופעיה בדמות שטן או ערפד המוצצת את דמו של הגבר. האישה היא המפתח מדרך הישר, ומובילה את הגבר לאבדון מוחלט.
3. הסיפורים פועלים לרוב על גבול המדע הבדיוני, או הסיפור הפנטסטי, חלק מהסיפורים נלקח ממיתוסים עתיקים או מאגדות עממיות.

סיכום

מאפייני צורה בולטים

- מרבית הסרטים הם אפיים - סרטים עם הגזמות מרובות, ניצבים רבים, מצולם באתרים רבים, מתרחש על פני זמן רב, והעלילה סבוכה ומורכבת.
- תאורה קונטרסטית - ניגודים חזקים של אור וצל, אזורים מוארים, לצד אזורים חשוכים בפריים. התאורה מחזקת את האפקט של עיוות החלל, מהצד של המסר הגלוי, וביטוי לנפשו של הגיבור, מן הצד הסמוי.
- פרספקטיבות ופרופורציות מעוותות של מרחב - הסרטים מצולמים רק באולפן, כאשר התפאורה מעוצבת לפי האומנות הפלסטית האקספרסיוניסטית. ישנו חיבור של דגמים עם מציאות, עבודה שדרשה זמן רב ודיוק מרבי רק כדי להשיג אפקטים ופיצוצים מוגזמים.. הרגשה של קלסטרופוביות ושל חדרים המטים ליפול, היות והמרחב הוא מעוות. דבר המנוגד לקולנוע ההוליוודי המנסה להראות את המציאות כפי שהיא באמת.
- פרספקטיבות ופרופורציות מעוותות של השחקן - חלק גדול מהצילומים נעשו בעדשות רחבות זווית המעוותות את הפנים של השחקן ואת האנושיות, וכך העצימו את התחושה שיצרה התפאורה ושירתה בעצם, את המסר של הסרט.
- משחק מסוגנן - אופי המשחק נוטה להגזמה אפילו לעומת צורת המשחק שהיתה מקובלת בראינוע, (בהשראת משחק התאטרון והסבר הסרט ללא המלים). תנועת השחקנים אינה טבעית, בדיוק כמו המימיקה שלהם והאיפור הכבד.

אתם בטח שואלים את עצמכם

מה זה נוגע לקולנוע של ימינו? הקולנוע ההוא כ"כ מיושן ומוגזם ואף משעמם. והוא איננו מפחיד בכלל. אך למעשה, סרטי האימה הם התפתחות ישירה של הסרטים שנוצרו בתקופה ההיא, האקספרסיוניזם הגרמני. ישנם יוצרים עכשוויים שניתן לראות את ההשפעה הישירה של האקספרסיוניזם על הסרטים שלהם. קחו לדוגמא את היוצר טים ברטון.

טים ברטון הוא יוצר קולנוע, תסריטאי, במאי ומפיק שעשה סרטים רבים וזכה בלא מעט פרסים.

מסרטיו:

באטמן (1989)

המספריים של אדוארד (1990)

כוכב הקופים (2001)

צ'ארלי בממלכת השוקולד (2005)

דמבו (2019)

השפעת האקספרסיוניזם: המספריים של אדוארד (1990)

- אדוארד הוא ילד-פינוקיו, שנוצר על ידי מדען קשיש (וינסנט פרייס) בטירה אפלה, אך המדען מת לפני שהספיק להשלים את אדוארד, כך שאדוארד נותר לבדו בטירה, עם מספריים ענקיים במקום ידיים. אישה טובת לב מהפרבר שליד (דיאן ויסט) אוספת את אדוארד לביתה, ושם הוא מנסה להתמודד עם העולם והחברה "הרגילים".

- צפו בסרט "המספריים של אדוארד" (1990) ונסו להבחין במאפיינים אקספרסיוניסטיים בסרט זה.

מאפיינים אקספרסיוניסטיים במספרים של אדוארד

- שימוש בתפאורה מעוותת- התפאורה בטירה זוויתית ומעוותת, וכוללת חפצים מפחידים שנראים לא טבעיים. עיצוב הטירה בסרט מזכיר מאוד את טירת הערפד בסרט נוספרטו באביזרים המפחידים, בגודל המאיים ובזוויות החדות.
- שימוש באיפור מוקצן- לבושו השחור המוזר של אדוארד, שמחוברות אליו מספר חתיכות מתכת, באיפור הקונטרסטי הכבד בפניו, ובתסרוקתו הקוצנית המוזרה. האיפור הקונטרסטי מזכיר את דמות המומיה מהסרט הקבינט של דוקטור קליגרי.
- יחס שלילי למדע- המדען המטורף שיצר את אדוארד כמו המדען המטורף שיצר את מריה הרובוט במטרופוליס (אמנם אדוארד הוא טוב, אך הסרט מזהה אותו בבירור עם מאפיינים אפלים ומתייחס אליו כאל יצור מעוות ולא טבעי), המכונות המפחידות (כולל ידי המספרים של אדוארד), וחוסר האונים של תושבי העיירה להתמודד בצורה רציונאלית עם התופעה החריגה המכונה אדוארד (מספר אנשים מציעים לאדוארד עזרה של רופא או מנתח פלסטי, אבל העניין לעולם לא מתקדם)

מאפיינים אקספרסיוניסטיים במספריים של אדוארד

- שימוש במיתוסים עתיקים ואגדות עם- גיבור הסרט הוא צעיר שנאלץ להתמודד לראשונה עם העולם האמיתי ולהפוך לבוגר- אגדות ילדים רבות עוסקות בתהליך ההתבגרות של הדמות הראשית.
- משולבים בסרט אלמנטים לא טבעיים המוסיפים לסיבוך מצבו של הגיבור ומקשים את ההתמודדות עמו- הטירה המפחידה, המכונות, ידי המספריים של אדוארד.
- אמירת הבמאי- בכך שיצר אגדה מעוותת הבמאי אומר שהחיים אינם כפי שנהוג להציגם, אנשים יכולים להפוך מטובים לרעים ולהפך, והסוף לא תמיד טוב.
- באקספרסיוניזם הסרט הוא סובייקטיבי ומבטא את תחושות הבמאי, מספר את הסיפור מנקודת המבט שלו.
- רגשות הניכור של הבמאי בסרט מתבטאים בעיצוב דמותו של אדוארד- האמן המוכשר אך המשונה, ובעלילת הסרט- אדוארד מנסה להשתלב בחברה אך היא מנדה אותו ממנה בגלל מוזרותו.

מאפיינים אקספרסיוניסטיים במספרים של אדוארד

- בתחילת הסרט אדוארד לובש את בגדיו השחורים המשונים שמזכירים רובוט (והתנהגותו ההססנית בהתאם- הוא כמעט ולא זז או מדבר במהלך המפגש הראשון עם פג והשיחות הראשונות בניהם, וכאשר נע או אומר משהו הוא עושה זאת בצורה רובוטית קצרה ותכליתית), וגוון עורו הבהיר הלא-טבעי מוזכר מספר פעמים. בהמשך פג מלבישה אותו בבגדים רגילים- ובכך מתחילה את מאמצייה לעזור לו להשתלב בחברה האנושית הנורמאלית. במקביל היא מנסה כל הזמן להסתיר את צלקותיו ומתלוננת על צבע עורו- מנסה לחפות עליו באיפור.

- לקראת סוף הסרט, כשאדוארד בורח מהמשטרה ומתושבי העיר המפוחדים, הוא קורע את הבגדים האנושיים שקיבל באקט סמלי של וויתור על הניסיון להשתלב- הוא מעדיף את חייו הקודמים. כמוכן שלאחר אקט זה האיפור הקונטרסטי שמציג את דמותו כשונה (ודרמתית) לא ימשיך להשתנות כמו שקרה במהלך הסרט- אדוארד חוזר למלא את תפקידו המקורי של צעיר מוזר שחי לבד בטירה מבודדת.

